

3. Попович М. Культура в розмаїтості понять, явищ і схем поступу / М. Попович // Енциклопедія історії України. – Т. 5: Кон – Кю / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. – К.: Наук. думка, 2008. .
4. Донцов Д. Орден – не партія / Д. Донцов // Хрестом и мечем : Твори. – Торонто, Нью-Йорк, Лондон, 1967. – С. 177–202.
5. Інформатор про адміністративний та особовий стан на березень 2013 р. / [ред. о. Віталій Безшурий, с. Юлія Главацька, п. Дмитро Парубець], Київсько-Житомирська Дієцезія Римсько-Католицької Церкви. – К.: Курія Київсько-Житомирської Дієцезії, 2013. – 163 с.
6. Яроцький П. Л. Релігієзнавство : (Сучасні релігійні процеси у світі й Україні) : підручник / Яроцький П. Л. – К. : Кондор, 2013. – 439 с.
7. Недавня О. Феномен українців в РКЦ : здобутки, проблеми, потенції / О. Недавня // Релігійно-інформаційна служба України. – 2011. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/studios/studies_of_religions/40902/ (дата звернення: 27.10.2014).
8. Клеман О. Тезе : земля доверия и надежды / О. Клеман; [пер. с фр. М. Завалова, О. Ерохина]. – Taizé : Ateliers et Presses, 2000. – 109 с.
9. Широкоградюк С. Кров мучеників приносить свої плоди / Єпископ Станіслав Широкоградюк // Католицький оглядач. – 25.01.2017. – Режим доступу: <http://catholicnews.org.ua/krov-muchenikiv-prinosit-svoyi-plodi-ieriskop-stanislav-shirokoradyuk> (дата звернення: 27.10.2014)

Ольга Недавня (Київ)

**ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ПЕРЕБІГУ
ІНСТИТУАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СПІЛЬНОТАХ
БОГОПОСВЯЧЕНОГО ЖИТТЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ**

Розглядається динаміка розвитку різних чернечих орденів, чинів та інших інституцій богопосвяченого життя в УГКЦ та характерні особливості їх інституалізації в контексті актуальних потреб українського суспільства.

***Ключові слова:** УГКЦ, чернечі ордени, чини, згромадження, інституалізаційних процес, суспільне життя.*

**FEATURES OF CONTEMPORARY
INSTITUTIONALISATION PROCESSES
IN THE COMMUNITIES OF CONSECRATED LIFE
OF UKRAINIAN GREEK-CATHOLIC CHURCH**

The article considers the dynamics of various religious orders and other institutes of consecrated life in the UGCC and the characteristics of their institutionalization in the context of the needs of Ukrainian society.

Keywords: *UGCC, monastic orders, congregations, institutionalisation process, public life.*

Дослідження сучасного розвитку Церков, зокрема й УГКЦ, закономірно включає вивчення динаміки розвитку їхніх сталих спільнот – насамперед таких, так би мовити, професійних, як чернечі. В цьому плані цікаво простежити сьгоднішні особливості перебігу інституалізаційних процесів у цих спільнотах, оскільки саме в них великою мірою народжуються та апробуються ті новації (а також і відродження й оновлення старих чи запозичених або навіть іноконфесійних практик), котрі дискутуються у Церкві, а згодом їх частина «включається» в церковне життя.

У даній царині стосовно вивчення, зокрема, українського греко-католицизму плідно працював В. В. Климов [3, с. 281–302], а також низка науковців, світських і церковних, із західноукраїнського регіону, зокрема, з Українського католицького університету. Однак менше уваги приділялося саме таким інституалізаційним змінам в означених спільнотах, котрі впливають або мають виразний потенціал впливу на інституційний розвиток УГКЦ. Натомість даний аспект дослідження відтак вартий особливої уваги, на чому ми й зосередимось в цьому нашому аналізі. Якщо розглядати всю Церкву як макроінституцію, то такі її структурні елементи, як чернечі спільноти, прицерковні організації, парафіяльні громади тощо являють собою її інституційні одиниці. Тож інституалізаційні процеси, що відбуваються в українському греко-католицизмі, якраз і «змонтовуються» з інституалізаційних змін та трансформацій в рамках її інституційних одиниць, мають в останніх свої вияви та характеристики.

Вивчаючи відповідний розвиток чернечих та інших інституцій богопосвяченого життя (а це можуть бути також і спільноти Товариства, що об'єднують ченців, священників та мирян, Треті чини світських) УГКЦ, слід мати на увазі, що процес інституалізації чернецтва у цій Церкві історично був складніший, ніж в православних Церквах і ніж навіть в РКЦ (і це притаманно й нашому сьогоденню). Адже до реформованої ще у перші століття по Берестейській унії василіанської братії долучались як різноманітні спільноти, що мали корені в західній традиції

(і це абсолютна більшість від усіх, що діють зараз в УГКЦ), так і створювались монаші спільноти східної традиції (студити, монастирі свого права).

Тенденція саме такого співвідношення збереглася й посилилася в наш час, що, очевидно, пояснюється більшою гнучкістю західної чернечої традиції у пристосуванні до актуальних вимог часу. Так, серед більше ніж трьох десятків інституцій богопосвячених осіб в УГКЦ [2] практично всі чернечі, окрім монастирів Студійського уставу та свого права, є посталими в останніх двох століттях східними гілками західних Чинів і Згромаджень; із західнохристиянської традиції походять також і спільноти, що об'єднують ченців, священників та мирян (в УГКЦ це стосується Спільноти «Воїнів Ісуса», рівноправними членами якої є одружені миряни) [4]. Всі міжнародні Чини й Згромадження, звичайно, є папського права; Святоуспенська Унівська Лавра Студійського Уставу і Згромадження Сестер Пресвятої Родини є патріаршого права, а всі інші – єпархіального права [2]. Міжнародні Чини (Ордени) можуть мати по кілька чернечих Згромаджень (відгалужень) – як от сестри салезіянки в Україні є Згромадженням апостольського життя салезіянської родини (Чину салезіян о. Дона Боско, де є й сестри затворницького життя), а також і треті чини (світських, після перших двох – чоловічих та жіночих) – як от Третій чин Згромадження Воплоченого Слова УГКЦ. Зазвичай діючі в Україні відгалуження західнохристиянських Чинів мають свої місцеві (українські) Провінції з Провінційним настоятелем на чолі, котрі налагоджують своє життя за статутом Чину, але з урахуванням національної специфіки ґрунту.

Отже, в УГКЦ поставали й постають різним чином влаштовані інституції богопосвяченого життя (зокрема, Чини, Згромадження та монастирі), тож уточнімо їхнє місце в макроінституції – УГКЦ. Чернечі та інші спільноти патріаршого та єпархіального права утворюються з ініціативи чи при участі (і керівному контролі), відповідно, Патріарха (у випадку УГКЦ – Голови цієї Церкви) або ж місцевого єпископа (який може ініціювати створення тільки Згромаджень вже існуючих Чинів), як і монастирі свого права, що утворюються з вірних самої Церкви на теренах її розповсюдження з відома та згоди єпископа даної єпархії й також підлягають його керівному контролю. Відтак їх засаднича інтегрованість в УГКЦ не викликає питань. Коли ж йдеться про чернечі спільноти папського права (а це – східні гілки західнохристиянських Орденів), необхідно означити, як саме вони «вписуються» в цю Церкву.

Згідно з канонами, що містяться у Кодексі канонів східних Церков, яким і керується УГКЦ, всі нові Чини і Згромадження (будь-якого права, зокрема й папського) засновують свої осідки на теренах певної Церкви лише з дозволу ієрархії цієї Церкви [9; Кан. 509, § 1]. У своїй діяльності, що виходить за внутрішні межі Чину чи Згромадження «усі ченці підлягають владі місцевого Ієрарха в тому, що стосується прилюдної

відправи Божого культу, проповідування слова Божого народові, особливо ж релігійного і морального виховання вірних, головно дітей, катехитичного і літургійного навчання, гідності духовного стану, а також різних справ, які мають відношення до апостоляту» [9; Кан. 415, § 1]. Ось як розмежовуються обов'язки всіх тих ченців, котрі є парохами в парафії: «Член Чину або Згромадження, який є парохом, залишається зв'язаним обітами і надалі підлягає обов'язкам своєї професії, а також статутам, наскільки додержування їх може співіснувати з обов'язками його уряду; що стосується чернечої дисципліни, то він підлягає Настоятелеві, а в тому, що стосується уряду пароха, має ті самі права й обов'язки, що інші парохы, і в такий самий спосіб підлягає єпархіяльному Єпископові» [9; Кан. 543].

Як бачимо, ченці Чинів та Згромаджень папського права у своїй діяльності, що виходить за внутрішні межі їхньої спільноти, нічим не відрізняються як від ченців Чинів та Згромаджень патріаршого чи єпархіяльного права, так і від ченців монастирів свого права. Що ж стосується ситуації, коли члена чернечої спільноти обирають єпископом, то на час виконання єпископського уряду він виходить з підпорядкування свого Настоятеля [9; Кан. 413, § 2]. Тобто, єпископ-вихідець з будь-якого Чину та Згромадження фактично діє так само, як і єпископ з «білого» духовенства. Отже, в процесі інституалізації сучасного буття чернечих спільнот в УГКЦ склалася ситуація, коли міра включення цих спільнот у життя всієї Церкви залежить радше не від їхнього підпорядкування, а від реальної їхньої діяльності, яка, утім, в більшості всіх спільнот, західної та східної християнських традицій, активно проходить серед вірних, поповнюючись багатьма сучасними формами.

Розвій чернечих інституцій УГКЦ мав за останні роки позитивну кількісну динаміку (на 2014 р. за державними статистичними даними в УГКЦ нараховується 120 монастирів з 1169 ченцями і черницями [1]), не зважаючи на те, що в цілому для християнської ойкумени це не є характерним, і ще помітніші якісні зміни. УГКЦ і її чернецтво, зокрема, відроджувалося в незалежній Україні не «з нуля»; навіть «катакомбний» період існування Церкви приніс не лише втрати, але й поповнення. На час перед Другою Світовою війною в УГКЦ діяли такі чернечі спільноти: чоловічі – Василіяни, Студити та Редемптористи (а у процесі становлення перебували ще Салезіяни), та жіночі – Сестри Василіянки, Йосафатки, Йосифітки, Служебниці, Мирносиці, Студитки, Сестри Пресвятої Родини та св.Вінкентія; частина з них залишилися в підпіллі, де до них приєдналися Сестри Непорочного Серця Марії Фатімської (у 1945 р.) та Сестри Пресвятої Євхаристії (у 1957 р.) [2]. В незалежній Україні родина осіб богопосвяченого життя примножується спільнотами західнохристиянської традиції, постали також по два чоловічих та жіночих монастиря свого права.

Нині в УГКЦ діють такі чоловічі [2] спільноти богопосвяченого життя: найстарший – Василянський Чин святого Йосафата, Чин Найсвятішого Ізбавителя (Редемптористи), Згромадження отців салезіян святого Івана Боска, Спільнота «Воїнство Ісуса», або «Мілус езу», Згромадження Воплоченого Слова, Чин Братів Менших (Францисканців), візантійсько-українського обряду [5] та Отців Оріоністів, а також Товариство Ісусове (Єзуїти) та Товариство св. ап. Андрія. Останнє є Згромадженням, метою якого є приготування священників та братів-катехитів для місійної праці на території Східної України та країн колишнього Радянського Союзу. Студити мають 11 монастирів [10], також є окремі монастирі св. Теодора Студита в Колодіївці та Свято-Покровський монастир в Закриничному.

Жіночі [2] інституції богопосвяченого життя включають: Сестер Чину святого Василя Великого, Згромадження Сестер Службниць Непорочної Діви Марії, Сестер св. Йосифа Обручника Пречистої Діви Марії (Йосифітки), Сестер катехиток святої Анни, Сестер Пресвятої Родини, Сестер святого священномученика Йосафата Кунцевича (Йосафатки), Сестер милосердя святого Вінкентія (Вінкентіанки), Сестер салезіянок «Дочки Марії помічниці християн», Сестер Пресвятої Євхаристії, Сестер мирносиць під покровом святої Марії Магдалени, Сестер Мілес Єзу, Сестер Непорочного Серця Марії Фатімської, Сестер Воплоченого Слова, Місіонерок Ісуса і Марії й Місіонерок Любові, а також Товариство: чернеча спільнота Дочок Матері Божої Неустанної Помочі. Студитки мають Святопокровський монастир, постали також окремі монастирі св. Йосифа Обручника Студійського Уставу (В. Гаї) та монастир Введення у храм Пресвятої Богородиці (В. Бірки).

В Доповіді «Динаміка розвитку покликань до богопосвяченого життя в УГКЦ за останні 20 років» [2] Генерального вікарія Василянського чину на науковій конференції монашества УГКЦ (що проходила в червні 2014 р.) констатується, що на загал монашество УГКЦ довершує процес стабілізації, й від кількісних показників переходить до якісних. Зокрема, з'явилася можливість більше уваги приділяти освіті ченців та черниць, у тому числі – світській, необхідній для праці з дітьми, в лікарнях тощо. Монашество на навчанні у світських ВНЗ (медичних, педагогічних) – це теж ознака сучасних тенденцій його розвитку, до якої практично мають пристосовуватися інституції богопосвяченого життя.

Майже всі чернечі інституції в УГКЦ є інституціями апостольського життя. Кожен Чин та Згромадження, звісно, мають свої особливості покликань праці серед віруючих та потребуючих (радше, особливостями є їхній той чи інший «набір»), однак спільним для більшості є така організація (окремі невеликі «доми» в місцях локації роботи), котра дозволяє якнайближче підходити до «поля» діяльності. Характерним для чернечих спільнот в УГКЦ є мобільність, активний

пошук сучасних форм праці в актуальних сферах її прикладання, освоєння не лише нових територій та функцій, але й віртуального простору – з метою просвітництва, інформування тощо. Розширення й урізноманітнення функцій чернечих інституцій призводить і до відповідних інституційних нововведень: наприклад, там з'являються підрозділи, відповідальні за інтернет-ресурси.

Чернечі інституції поступово розбудовують свою «мережу» поза західноукраїнським регіоном. Зрозуміло, їхнє служіння в центрі, а особливо – на сході й півдні України відрізняється. Там, де не було осередків УГКЦ, більше уваги доводиться приділяти копіткій індивідуальній роботі, часто долаючи недоброзичливість чинників УПЦ МП [7]. Водночас саме на нетрадиційних для УГКЦ теренах є нагальна потреба співпрацювати з колегами як з УПЦ КП, так і з РКЦ, а також – із місцевими патріотичними інтелектуальними осередками, спраглими української духовності [8]. В інституційному плані чернечі спільноти спонукаються на нових місцях до новацій у межах своєї статутної діяльності, а навіть і до можливих її корекцій.

Отже, можна виділити такі найбільш характерні особливості перебігу інституалізаційних процесів українського греко-католицького чернецтва:

1. Позитивна динаміка примноження чернечої братії за роки після відродження УГКЦ в незалежній Україні (яка спостерігалась на лише в час відновлення її легальних структур, а зберігається досі) та урізноманітнення інституційних форм богопосвяченого життя.

2. Поступове нарощення якості (зокрема, за рахунок освіти ченців та черниць) та розширення структурно-функціональних можливостей чернечих інституцій.

3. Розповсюдження поза традиційним греко-католицьким регіоном західної України та відповідне пристосування до діяльності інституцій богопосвяченого життя в незвичних умовах.

4. Активне входження більшості чернечих згромаджень в суспільне життя, у т.ч. і набуття світської освіти, праця за світськими спеціальностями як спосіб реалізації чернечих покликань в середовищі потребуючих.

5. Співпраця зі світськими чинниками та відносна відкритість до них [6], що знаходить відображення у змінах окремих правил життя чернечих інституцій та співдії з іншими чинниками суспільства.

6. Напрацювання новаційних прийомів та напрямків діяльності, що впливає і на інституційні зміни.

7. Переважне використання західнохристиянських чернечих традицій як найбільш практичних в умовах сучасного світу.

8. Зростаюча ступінь інтегрованості інституцій богопосвяченого життя у діяльність УГКЦ в цілому.

Ці особливості, отже, в цілому знаходяться в магістральному руслі розвитку УГКЦ як сучасної церковної інституції, що відкривається на актуальні потреби суспільства.

Подальше вивчення інституалізаційних процесів в українському греко-католицизмі може плідно продовжуватися у напрямках аналізу регіональної їх специфіки, практичних втілень у різних вікових, гендерних та соціальних середовищах тощо.

Посилання

1. Дані Державного департаменту у справах національностей та релігій Форма 1. Звіт про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 01.01.2014 р. // Релігійно-інформаційна служба України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2014/55893>.
2. Динаміка розвитку покликань до богопосвяченого життя в УГКЦ за останні 20 років. Доповідь Генерального вікарія Василянського чину на науковій конференції монашества УГКЦ // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://monashestvo.ugcc.org.ua/2014/06/dynamika-rozvytku-poklykan-do-bogoposvyachenogo-zhyttya-v-ugkts-za-ostanni-20-rokiv-dopovid-generalnogo-vikariya-vasyliyanskogo-chynu-na-naukovij-konferentsiyi-monashestva>.
3. Климов В. В. Християнське чернецтво України // Українське релігієзнавство, 2008. – № 46.
4. Монаші чини та згромадження УГКЦ // Українська Греко-Католицька Церква. Офіційний інтернет-сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.ugcc.org.ua/ukr/church_in_action/ugcc_chyny/#9.
5. ORDO FRATRUM MINORUM Українська Греко-католицька Церква | Францискани греко-католики Чин Братів Менших (Фундація Всіх Святих Серафимського Чину). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ofmbizant.com.ua>
6. Прес-служба. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://monashestvo.ugcc.org.ua/pres-sluzhba/> Прес-служба Патріаршої комісії у справах монашества УГКЦ.
7. Священниче служіння на Сході вкрай відрізняється від служіння на Західній Україні (Розповідь Василянина з Харкова) // CREDO. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/2014/09/123331>.
8. Служіння Сестер Редemptористок у Чернігові // Радіо Ватикан. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.radiovaticana.va/news/2014/07/18/c%D0%BB%D1%83%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D1%81%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80_%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%B%D0%BF%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0

%BE%D0%BA_%D1%83_%D1%87%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%96%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D1%96/ucr-814048.

9. Титул XII. Монахи та інші ченці і члени інших інститутів посвяченого життя // Кодекс канонів східних Церков. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.ugcc.org.ua/CSEC/12.html#c504>.
10. Українська Греко-Католицька Церква. Успенська Унівська Лавра. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.studyty.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=54&Itemid=44.

Ірина Гур'янова (Рівне)

ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ПОШУКИ ВІРУЮЧИХ БАПТИСТСЬКИХ ЦЕРКОВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

У статті висвітлюються сутність екзистенційних шукань сучасних Євангельських християн баптистів, а також показано особливості процесу самоідентифікації баптистів в умовах України.

Ключові слова: протестантизм, баптизм, соціальний простір, самовизначення, екзистенція, конфесія.

Iryna Gurianova

EXISTENTIAL SEARCHES OF BAPTIST CHURCHES BELIEVERS IN CONTEMPORARY SOCIAL TRANSFORMATIONS

The article highlights the essence of existential quest of modern Evangelical Christians Baptists, and shows features of the self-determination of Baptists in Ukraine.

Keywords: Protestantism, Baptists, social space, self-existence, confession.

Духовні процеси, що відбуваються в Україні в умовах трансформації сучасного суспільства, неможливо розглядати з'ясування участі в них сучасних протестантських, зокрема баптистських церков. Ця конфесія має давню та багату історію, що знайшла прояв в освіті, культурі, пов'язана з поворотними моментами вітчизняної історії і відіграє значну роль у сьгоднішніх релігійних процесах, духовному житті країни. На зламі ХХ–ХХІ ст. вона зміцнила свої позиції, і є однією з динамічніших християнських конфесій. Проте визначення ролі баптистських церков в суспільстві й духовному житті в умовах сучасних соціальних трансформацій залишається дискусійним питанням. Йдеться зокрема про недостатній рівень вивчення самої конфесії, зокрема такого її